

HUMANITIES INSTITUTE

Bülent M. Çelik, MA

Ne Yapmalı? (1940)

GADEL KUTUY (1903 – 1945)

GENEL BAKIŞ

Yazar Gadel Kutuy 28 Kasım 1903 yılında Rus İmparatorluğu'nun Saratov eyaletinde dünyaya gelmiştir. Yazar, şair, dramaturg, gazeteci ve asker olan Kutuy, subay olarak Kızıl Ordu'da hayatını kaybettiği 1945 yılına kadar görev yapmıştır. 1920'li yıllar Kutuy'un edebiyat ile tanıştığı ilk yıllar olmuştur. İlk şiirleri *Bizim Yolumuz* adlı dergide yayımlanan Kutuy'un edebî üslubu onu Tatar şairler arasında öne çıkarmıştır. Vladimir Mayakovsky'den önemli ölçüde etkilenen Kutuy fütürizm çerçevesinde şiirler kaleme almış ve *Yirminci Zırhlı Araç*, *Ekim*, *İşçi Şair*, *Demirçiçekler* gibi şiirlerinin imgelerinde devrimci-romantizm ve toplumsal konuları yansıtmıştır. 1930'lu yıllar onun için edebiyat alanında bambaşka bir boyut kazanmıştır. *Sultan'ın Bir Günü*, *Cevap* gibi düzyazı eserlerinin yanında *Gönderilmemiş Mektuplar* adlı ünlü povestini bu yıllarda yayımlamıştır. *Gönderilmemiş Mektuplar* Tatar toplumu tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve eser 2017 yılında filme uyarlanarak sinemadaki yerini almıştır. 1940'lı yıllar Kutuy için muharebe meydanlarında geçmiştir. Kızıl Ordu'ya gönüllü olarak katılan bu güçlü kalem artık eline tüfek almıştır ancak edebî eserler üretmeyi de ihmâl etmemiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında *Biz Stalingradçılar*, *Şimşek*, *Hançer* ve *Hasret* gibi düzyazı eserlerini cephede görev yaparken yayımlamıştır. Kutuy'un Tatar toplumunda önemli bir yere sahip olan bir diğer eseri ise 1944 yılında *Sovyet Edebiyatı* dergisinde yayımlanan romanı *Rüstem'in Maceraları* olmuştur. 1944 yılında yayımlandıktan sonra birçok kez baskısı yapılan *Rüstem'in Maceraları* en son 2019 yılında Tataristan Kitap Neşriyatı tarafından yayımlanmıştır. Sosyalist gerçekçilik akımı ve fütürizmin güçlü temsilcilerinden olan Kutuy kısa yaşamında kalemiyle büyük yankı uyandırmayı başarmıştır. Kızıl Ordu'nun bir subayı olarak görev yaptığı 1945 yılında Polonya'nın Zgierz bölgesinde hayatını kaybetmiştir.

Eser İnsanlık tarihi boyunca gericilik ile ilerlilik sürekli bir gerilim hâlinde var olmuştur. Çağın gerektirdiği akli ve eğitimi merkeze alan, aydınlanma düşüncesinin etkisiyle gelişen ilerlemeci dünya görüşünün ortaya çıkışıyla birlikte basmakalıp kabullerin dışına çıkan ve içinde yaşadığı toplumu dönüştürmeyi amaçlayan birey ve hareketlerin yoluna dogmatik bir dünya görüşünden beslenen gerici yapılar daima ket vurmıştır. Adlarını tarımda kullandıkları aletten alan Senekçiler (Senek: Uzun bir sapa monte edilmiş demir başlıklı, iki, üç veya daha fazla bıçaklı, saman, ot vb. hasat etmek, kaldırmak vb. için kullanılan bir tarım aleti.) 1920'li yıllarda süren Rus İç Savaşı sırasında otorite eksikliğinin de bir sonucu olarak Kızılara yani Bolşeviklere karşı isyana başlamıştır. İsyana Tataristan'ın Minzele bölgesinde başlayarak bölgedeki çoğu köye yayılmıştır. İsyana katılanlar arasında şeriat yasalarını savunan köylüler yer almaktaydı. Bu köylüler ellerine aldıkları senekleri ile Kızıl yanlısı diğer köylüleri kâfir olarak yaftalayıp bekiye (Beki: Göldeki buzun delinerek açıldığı delik.) götürüp acımasız bir şekilde katlederek bu buz deliğine atmışlardır. İsyan sırasında çoğunlukla öğretmenler aileleri ile katledilmiştir. Gadel Kutuy'un 1940 yılında kaleme aldığı *Ne Yapmalı* adlı anlatısı da Senekçilerin zulmüne maruz kalan bir ailenin dramını konu edinmektedir. Anlatı, Kazan'da yaşayan genç bir laborant olan Garif'in masasında bulunduğu mektupla başlamakta ve bu mektup aracılığıyla geçmişe dönülmektedir. Garif'in eşi Siluv'un babası Töhfet tarafından yazılan mektupta, Senekçiler isyanı sırasında öğretmen olan eşi Camal'in vahşice öldürülmesi ve bu olayın aile üzerindeki kalıcı etkileri aktarılmaktadır. Geriye dönüşlerle ilerleyen kurgu, Garif ile Siluv'un üniversite yıllarında başlayan ilişkisini, evliliklerini ve çalışma hayatlarını da kapsayacak biçimde genişletilmektedir. Eserde bireysel mutluluk arayışı ile geçmişin travmatik yükü iç içe sunulmakta, anlatı Garif'in Kazan'a dönme kararı ve mektuptan Siluv'a bahsedip etmeme konusunda "ne yapmalı" sorusuyla sona ermektedir.

ÖZET

Gadel Kutuy'un *Ne Yapmalı* adlı anlatısı, yeni evli genç laborant Garif'in masasında bulunduğu bir mektupla başlar. Garif, kayınbabası Töhfet'ten gelen bu mektubu okuduktan sonra içeriğini eşi Siluv ile paylaşıp paylaşmama konusunda derin bir ikilem yaşar. Bu ruh hâli eşliğinde anlatı, Garif'in iç monologlarıyla ilerlemekte ve mektup aracılığıyla geçmişe dönülmektedir. Garif'in üniversite yıllarında tanıştığı Siluv ile başlayan ilişkisi, birlikte geçirdikleri öğrencilik dönemi, evlilikleri ve çalışma hayatları geriye dönüşlerle aktarılır. Siluv'un babası Töhfet'in mektubunda ise gençliğinden başlayarak yaşam öyküsü anlatılır; Ekim Devrimi sonrasında eğitim hayatına devam edişi ve öğretmen olarak

görevlendirilişi ayrıntılandırılır. Töhfet ve eşi Camal, görev yaptıkları köyde eğitim faaliyetleri yürütürken Senekçiler isyanının hedefi hâline gelir. İsyân sırasında Camal acımasız bir biçimde öldürülür, Töhfet ise tesadüfi bir kurtuluşla hayatta kalır. İsyânın bastırılmasının ardından Töhfet, küçük kızı Siluv'u alarak Kazan'a yerleşir ve geçmişte yaşananları kızından gizleyerek onu büyütür. Yıllar sonra Siluv'un evlenip Kazan'dan ayrılması Töhfet'te eski travmaların yeniden canlanmasına neden olur. Mektubunda bu durumu Garife açan Töhfet, yalnızlığını ve ruhsal çöküntüsünü dile getirerek onların yeniden Kazan'a dönmesini ister. Anlatı, Garif'in bu mektubu eşiyile paylaşıp paylaşmama konusunda verdiği içsel mücadeleyle sona erer.

OLAY ÖRGÜSÜ

Ne Yapmalı Anlatı Garif'in iki gündür zihnini meşgul eden "ne yapmalı" sorusuna cevap aramasıyla başlar. Garif, kayınbabası Töhfet'ten gelen mektubu eşi Siluv'a gösterip göstermeme konusunda kararsızdır ve bu kararsızlık onu yoğun bir iç muhasebeye sürükler. Doğru bir karar verebilmek için yaşananları bir kez daha zihninde canlandırmaya karar verir ve yazmaya başlar. Bu yazma eylemi, Garif için bir anlatma zorunluluğundan çok düşüncelerini düzenleme ve kendini anlama çabasıdır. Masasında duran mektubun içeriğinin Siluv'u mutsuz edebileceğini düşünür. Hayata neşeyle bakan Siluv'un bu mektubu okuduktan sonra üzülebileceği endişesi Garif'in ikilemini derinleştirir. Buna rağmen yanılıyor olabileceğini ve Siluv'u yeterince anlayamamış olabileceğini de aklından geçirir.

Üniversitenin İlk Günü Garif, üniversitedeki ilk gününde ilk derse geç kalır ve dersliğin kapısında beklemeye başlar. Bu sırada onun yanına Siluv gelir. Kısa bir konuşmanın ardından Siluv, Garif'i kolundan tutarak derse girer. Ders sırasında Siluv, not tutma konusunda Garif'le anlaşır ve dersleri dönüşümlü olarak yazmayı teklif eder. Bu durum aralarındaki yakınlığın başlangıcı olur. Garif ile Siluv beş yıl boyunca birlikte okur. Bu süre içinde sınavlara birlikte hazırlanır, çeşitli etkinliklere birlikte katılır ve zamanlarının büyük bölümünü birlikte geçirirler. Siluv'a ilgi duyan başka öğrenciler olsa da Siluv onlara karşılık vermez. Zamanla Garif'in Siluv'a olan ilgisi artmaya başlar. Garif'in bu ilgisi onu derslerinde daha dikkatli ve başarılı olmaya yönlendirir. Beş yıl süren öğrencilik dönemi, Garif için mutlulukla geçen bir hayal gibidir.

Mezuniyet ve İtiraf Üniversitenin bitişi dolayısıyla düzenlenen tören Garif için sevinçten çok hüznün anlamına gelir çünkü bu gece Siluv'dan ayrılacağını bilmektedir. Eğlence gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürerken Siluv gürültüden bunaldığını söyleyerek onu bahçeye çıkarır. Burada üniversiteyle vedalaşır aynı gece Kazan'dan ayrılacağını söyler ve Garif'e dostluğu için teşekkür eder. Garif, Siluv'a duyduğu sevgiyi açıkça dile getiremez buna rağmen Siluv'un kendisini vapura kadar uğurlamasını istemesi aralarındaki bağı daha da güçlendirir. Garif düşünmeden Kozlovka'ya kadar bilet alır ve Siluv'la birlikte vapura biner. Siluv'un biletini değiştirip aynı kamaraya geçmesi Garif için sevginin sessiz ama en güçlü ifadesi olur. Gece boyunca Volga üzerinde geçen saatler yıldızlar sohbetler ve paylaşılan sessizlikler yaklaşan ayrılığın acısını derinleştirirken duygularını da büyütür. Zaman dolduğunda Garif vapurdan inmek zorunda kalır Siluv ise Kazan'a dönüp birlikte bir hayat kurma umudunu dile getirir. Vapur hareket ederken Garif yerinden kımlıdayamadan uzaklaşan gemiye bakarak Siluv'un da hayatından ayrılışını seyreder.

Siluv'un Kazana Dönmesi ve Evlilikleri Siluv'un Kazan'a dönmesi Garif'e büyük bir mutluluk yaşatır ve kısa süre sonra birlikte yaşamaya başlarlar. Günlük hayatları neşeli ve canlıdır çünkü Siluv'un yaşama sevinci evin her anına yansır. Onun davranışları doğal ve içtendir kırgınlıkları bile çocukça bir sevimlilik taşır ve Garif bunu şakayla Hadi Taktaş'ın şiirini okuyarak dağıtır. Zaman zaman annesini özleyen Siluv geçmişteki kaybın eksikliğini dile getirirse de ortak hayatlarından memnundur. Ancak bu birliktelik Siluv'un babası Töhfet Amca'yı mutsuz eder. Açıkça karşı çıkmasa da tavırlarından bu evliliği onaylamadığı anlaşılır. Düğünde sergilediği tuhaf davranışlar ve ardından söylediği belirsiz sözler hem Siluv'da hem de Garif'te derin bir iz bırakır. Kazan'dan ayrılma sürecinde bu mesafe daha da belirginleşir çünkü Töhfet Amca önce ikisinin şehirde kalmasını ister bu mümkün olmayınca yalnızca kızının kalmasını talep eder. Siluv bu isteğe sert bir dille karşı çıkar ve evliliğini savunur. Sonunda Kazan'dan taşınırlar ve başka bir şehirde yaşamaya başlarlar. İkisi de aynı enstitüde laborant olarak çalışır ve düzenlerini kurarlar. Mutluluklarını gölgeleyen tek şey Töhfet Amca'dan haber alamamalarıdır. Gelen kısa ve soğuk mektuplar Garif'in içinde öfke ve yanlısı düşünceler uyandırır. Ancak bir gün Garif'in adına gelen uzun mektup her şeyi değiştirir. Bu mektup Garif'in gerçeği anlamasını sağlar ve Töhfet Amca'ya bir an önce dönme isteği uyandırır. Mektubu defalarca okudukça Siluv'a göstermemesi gerektiği düşüncesi Garif'in zihninde giderek kesinleşir fakat Garif yine de içinde büyük bir çatışmaya sürüklenir.

Töhfet Amca'nın Mektubu Töhfet Amca ilk olarak mektubunda Garif'ten yazdıklarını tek başına okumasını ister ve mümkünse Siluv'a göstermemesini öğütler. Uzun süre cevap yazamamasının

nedenini açıklar çünkü ya yalan söylemek ya da gerçeği anlatmak zorunda kalacağını düşünmüş ve kızını üzmemiştir. Sağlığının bozuk olduğunu ancak bunun ölümcül bir hastalık olmadığını sinirlerinin yıpranmış olduğunu ve dengesiz davranışlarda bulunduğunu ifade eder. Geçmişte yaşadığı bazı olayların zihninde silinmediğini ve bu durumun onu sürekli etkilediğini belirtir. Ardından kendi hayat hikâyesine döner. Yoksul bir köylü ailesinden geldiğini okumaya hevesli olduğunu ancak imkânsızlıklar yüzünden eğitimini sürdüremediğini anlatır. Ekim Devrimi günlerinde Kızıl Muhafızlara katıldığını yaralandıktan sonra köyüne döndüğünü ve öğretmenlik yapmaya başladığını söyler. Sevdiği Camal ile evlenirler ve birlikte köyde eğitim ve kültür için büyük bir çaba gösterirler. Okul açar tiyatro oynar gazete çıkarır ve köyde yeniliklerin öncüsü olurlar. Ancak kısa süre sonra köyde başlayan Senekçi ayaklanması hayatlarını altüst eder. Ayaklanmaya katılan köylüler Töhfet Amca'yı ve eşini yakalayarak ağır işkencelere maruz bırakır. Hakaretler ve ölüm tehditleri arasında Camal'ın iki yaşındaki kızları Sıluv'un yetim kalacağından korkarak feryat edışı anlatılır. Töhfet Amca kalabalığı sözleriyle durdurmaya çalışsa da kışkırtmalar sonucu şiddet artar. Sonunda Camal gözlerinin önünde buzlu suya atılarak öldürülür. Töhfet Amca ölümünden kıl payı kurtulur. Ayaklanma bastırılır failer yargılanır ancak o ağır hastalığı nedeniyle mahkemede ifade veremez. İyileştikten sonra kızını alarak Kazan'a gider ancak bir süre sonra Camal'in cesedini bulmak umuduyla kısa süreliğine geri dönse de sonuç alamaz. Olaylara karışanlardan biri pişmanlıkla af dilese de Töhfet Amca onu affetmez ve susarak uzaklaştırır. Mektup boyunca anlatılanlar Garif'e bu acının hâlâ canlı olduğunu ve bu yüzden Sıluv'un gerçeği bilmemesi gerektiğini düşündüğünü açıkça hissettirir.

Sıluv'un Çocukluğu Yıllar sonra Töhfet Amca Orman Genel Müdürlüğünde çalışmaya başlar. Kendi emeğiyle, ormanda küçük bir ev yapar, çevresine çiçekler eker ve Sıluv'u temiz hava ve doğanın içinde büyütür. Camal'ın ölümünden sonra hayattaki tek tesellisinin kızı olduğunu açıkça hissettirir. En büyük acılardan biri Sıluv'un annesini özleyişidir çünkü gerçeği bir çocuğa anlatmak mümkün değildir. Başta annesinin misafirliğe gittiğini söyler ancak bekleyiş uzadıkça bu hayalin Sıluv'a zarar verdiğini anlar ve annesinin hastalıktan öldüğünü söylemek zorunda kalır. Ardından tüm yaşamını kızını mutlu etmeye adanır, ona okuma yazma öğretir, okula götürür ve onun eğitimi için şehir değiştirir. Sıluv'a annesinin nasıl öldürüldüğünü hiçbir zaman anlatmaz çünkü onun da kendisi gibi ağır duygularla büyümesini istemez. Sıluv'u Camal'ın yaşayan bir hatırası gibi görür onda eşinin yüzünü sesini ve varlığını bulur. Bu nedenle kızının evlenmesiyle yalnızca Sıluv'dan değil Camal'ın canlı hatırasından da koparıldığını düşünür. Yaşadığı şiddet ve kayıptan sonra kalbinin bir daha onarılamadığını söyler buna rağmen hayata tutunduğunu ifade eder.

Ne Yapmalı Töhfet mektubun sonunda Garif'e güvendiğini Sıluv'un onun yanında mutlu olacağını bildiğini söyler ancak hasta bir insan olarak yalnız kalmaktan korktuğunu dile getirir ve onları Kazan'a dönmeye çağırır. Garif mektubu okuduktan sonra tayin için parti komitesine başvurur ilk başta reddedilse de mektubu okumasının ardından izin çıkar. Kazan'a taşınma kararı alınır, Sıluv da buna razıdır. Ancak Garif'in zihnini kurcalayan temel soru hâlâ aynıdır; bu mektubu Sıluv'a göstermeli mi yoksa onu bu ağır geçmişten korumak için saklamalı mıdır?

KİŞİLER

Garif (Düşünceli) Garif anlatının merkezinde yer alan ve metnin düşünsel yükünü taşıyan kişidir. Onun baskın niteliği düşünceli oluşudur. Ancak bu düşüncelilik pratik bir akıl yürütmeden çok sürekli kendi içine dönen, karar almadan önce her ihtimali tartan ve sonuçlarını ahlâkî bir sorumlulukla değerlendiren bir bilinç hâlidir. Kayınbabası Töhfet'ten gelen mektup karşısında yaşadığı ikilem, Garif'in temel karakter çizgisini açık biçimde ortaya koyar. O, yalnızca ne yapması gerektiğini değil, yapacağı tercihin başkalarının ruh dünyasında nasıl bir karşılık bulacağını da hesaba katan biridir. Bu yönüyle bireysel mutluluk ile başkasını incitmeme kaygısı arasında sıkışır. Yazmaya başlaması, olayları yeniden kurma isteğinden çok kendi düşüncelerini disipline etme ve vicdanını susturma çabasıdır. Gadel Kutuy'un burada işlediği Garif karakteri de aslında onun diğer eserlerindeki başkişiler gibi muhakeme eden, ahlâkî bir çıkmaza sürüklenen, karar almadan önce her ihtimali kendi içinde tartan bir karakterdir.

Kaygılı Garif'in düşünceli yapısı kaygılı bir kişilikle tamamlanır. Bu kaygı, pasif bir korkudan ziyade sorumluluk bilinciyle beslenen bir huzursuzluk hâlidir. Sıluv'un üzülmeye ihtimali onun zihninde mektubun içeriğinden daha ağır bir yük oluşturur. Yanılabileceğini kabul etmesi ve Sıluv'u yeterince tanımamış olabileceğini düşünmesi Garif'in kendine dönük eleştirel yanını göstermektedir. Bu yönüyle Garif, kesin doğrulara sığınan bir karakter değil, sürekli tereddüt eden ve bu tereddüdü ahlâkî bir üstünlük olarak yaşayan bir figürdür.

Sevda Garif'in bir diğer belirgin yönü sevda oluşudur. Ancak bu sevda açıkça dile getirilen yüksek sesli bir aşk değildir. Üniversite yıllarından itibaren Sıluv'a duyduğu ilgi onu disiplinli olmaya, derslerinde

daha başarılı olmaya ve hayata daha dikkatli bakmaya yöneltir. Mezuniyet gecesinde sevgisini açıkça ifade edememesi onun duygusal çekingenliğini değil, sevdiği insanı zor durumda bırakmaktan kaçınan içsel denetimini yansıtır. Vapur yolculuğunda paylaşılan sessizlikler, Garif'in sevgiyi sözden çok birlikte geçirilen zaman ve ortak kader duygusu üzerinden yaşadığını gösterir. Onun kaygılı ve düşünceli yönü içindeki sevgiyi iletişim yoluyla karşıya aktaramamasında büyük bir sorun teşkil eder çünkü ona ilk ışığı yakan da Sıluv olmuştur. Eğer Sıluv, Garif'e olan duygularının ifadesi olan ilk adımı atmış olmasaydı, Garif tıpkı yazarın *Gönderilmemiş Mektuplar* adlı eserindeki Veli karakteri gibi uzun bir süre sevgisini içinde yaşayan biri olabilirdi. Dolayısıyla Kutuy'un karakterleri ahlâkî açıdan fazla dürüst ve çok iyi kalpli olduğu ve bu durum fazla aşırıya kaçtığı için kurgudaki karakterlerin ruhsal durumu büyük bir kaygı bozukluğunun adeta tezahürüdür.

Sıluv (Yaşam Dolu) Sıluv, anlatıda yaşama sevinciyle tanımlanan, dış dünyaya açık ve geleceğe güvenle bakan bir karakter olarak konumlanır. Onun baskın yönü neşeli ve yaşam dolu oluşudur. Bu neşe yüzeysel bir hafiflikten değil, hayata tutunma biçiminden kaynaklanmaktadır. Üniversite yıllarında Garif'le kurduğu ilişki ders paylaşımından gündelik birlikteliğe uzanan doğal bir yakınlık üzerinden gelişir. Sıluv, bilgiyi ve eğitimi hayatın merkezine yerleştirirken bunu zorlayıcı bir bilinçle değil, kendiliğinden bir uyumla gerçekleştirir. Bu yönüyle Sovyet döneminin eğitim ve ilerleme vurgularını temsil eder ancak bu temsil ideolojik bir söylemle değil, yaşantının içinden kurulur. O, olaylara iyimser bir pencereden bakar ve hayatın iyi yanlarını görmeyi seçer. Bu özellik, çocukluğunda yaşadığı kaybın bilinçli olarak gizlenmiş olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Annesinin ölümüne dair gerçeği bilmemesi onun dünyasında hayatın karanlık taraflarının ertelenmesine yol açmıştır. Bu nedenle Sıluv, acıdan korunmuş bir bilinçle büyümüştür. Kutuy bu durumu bir eksiklik olarak değil, insanın ruhsal bütünlüğünü koruyan bir imkân olarak sunar. Garif'in mektubu ona gösterip göstermeme konusundaki tereddüdü de tam olarak bu noktada anlam kazanır.

Gerçekçi Sıluv'un karakterinde öne çıkan bir diğer belirgin özellik, Garif'in içe dönük ve tereddütlü yapısına karşılık gerçekçi bir tavır sergilemesidir. Garif sevgisini uzun süre içinde yaşayan ve duygularının sürekli iç muhakemesini yapan bir karakterken Sıluv, duygunun farkına vardığında bunu eyleme dönüştürmekten çekinmez. Üniversitedeki ilk karşılaşmalarında Garif'in kapıda kalmış hâline müdahale ederek onu derse götürmesi yalnızca gündelik bir davranış değil, ilişkilerde inisiyatif alabilen bir kişiliğin ilk işaretidir. Bu tavır, ilerleyen süreçte de sürer ve aşklarının fiilî başlangıcı Sıluv'un bu açık ve kararlı tutumuyla gerçekleşir. Sıluv'un gerçekçi yönü, duygusallıkla çelişen bir akılcılık değildir. Aksine onun gerçekçiliği hayatı olduğu gibi kabul etme ve şartlar içinde en doğru yolu seçme becerisiyle ilgilidir. Mezuniyet gecesinde Garif'in söyleyemediklerini sezmesi ve buna rağmen bağlarını koparmaması duyguyu idealize etmekten çok onu yaşanabilir kılama arzusunun sonucudur. Vapurdaki yolculukta biletini değiştirerek Garif'le aynı kamaraya geçmesi de bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Sıluv, aşkı bekleyen ya da hayal eden değil, onu başlatan taraftır. Sıluv'un bu gerçekçi bakışı Töhfet Amca'nın Kazan'da kalma isteği karşısında daha da belirginleşir. Babasının yalnız kalma korkusunu ve geçmişten gelen travmasını sezmesine rağmen kendi evliliğini ve bağımsız hayatını savunur. Burada Sıluv ne körü körüne bir itaat içindedir ne de duygusal bir kopuş yaşamaktadır. Geleceğe dair kararlarını somut koşullar üzerinden vererek evliliğin yalnızca bir duygu değil, birlikte kurulan bir hayat olduğunun bilincindedir. Bu nedenle Garif'le birlikte başka bir şehre taşınmayı seçerken tereddüt etmez ve bu kararı duygusal bir meydan okuma değil, mantıklı bir yaşam tercihi olarak savunur.

Töhfet (Yaralı) Töhfet anlatının ahlâkî ve tarihsel yükünü taşıyan en ağır karakteridir. Onun kişiliği, yalnızca bireysel bir baba figürü olarak değil, şiddetle bölünmüş bir geçmişin yaşayan tanığı olarak olgunlaşmıştır. Yaşadıkları, Ekim Devrimi sonrasında eski düzenin cehalet, dinî taassup ve şiddet yoluyla yeniyi karşı geliştirdiği direncin birey üzerindeki yıkıcı etkisini somutlaştırmaktadır. Bu nedenle Töhfet'in iç dünyası kişisel bir trajedinin ötesinde kolektif hafızanın yaralı bir alanı hâline gelmektedir. Töhfet'in hayat hikâyesi, sosyalist gerçekçiliğin ilerlemeci ideallerine gönülden bağlanmış bir aydının köy yaşantısında verdiği mücadelenin anlatısıdır. Eğitim ve kültür çabalarıyla temsil edilen Sovyet düzeni onun kişiliğinde somutlaşmıştır. Buna karşılık Senekçi ayaklanması İmparatorluk düzeninin karanlık yüzünü, dinî otoriteyle beslenen kör şiddeti ve cehaletin yıkıcı gücünü açığa çıkarmaktadır. Eşi Camal'in gözlerinin önünde vahşice öldürülmesi bu tarihsel çatışmanın bireysel bedende aldığı en sert biçimdir. Töhfet'in yaralı oluşu onu mağdur konumuna indirgemez. Aksine bu yara, karakterin ahlâkî muhakemesini derinleştiren bir bilinç hâline dönüşür. Töhfet yaşadığı şiddete rağmen intikamı seçmez, nefreti miras bırakmaz ve kızını geçmişin karanlığından korumayı bir sorumluluk olarak görmüştür.

Aydın Töhfet'in eğitime düşkünlüğü Rus İmparatorluğu döneminin sınıfsal eşitsizlikleri ve yapısal imkânsızlıkları içinde filizlenmiş, Sovyet düzeniyle birlikte tarihsel bir karşılık bulmuş aydınlanmacı bir tutumdur. Yoksul bir köylü çocuğu olarak öğrenim imkânlarından mahrum kalması; eğitimi ulaşılması güç bir ayrıcalık değil, toplumsal bir hak olarak kavramasına yol açmıştır. İmparatorluk döneminde

bireyin önünü kapatan cehalet, dinî otorite ve sınıfsal engeller onun kişisel hayatında yarım kalmış bir ideal hâlinde yer eder. Buna karşılık Ekim Devrimi sonrasında açılan öğretmen kursları, köy okulları ve kültürel faaliyet alanları Töhfet'in zihnindeki bu ideali somut bir mücadele alanına dönüştürür. Köyde okul açması, tiyatro oynaması ve gazete çıkarması Sovyetlerin sunduğu eğitim ve meslek imkânlarının bireyde nasıl bir bilinç sıçraması yarattığını göstermektedir. Bu nedenle Töhfet'in eğitime bağlılığı yalnızca kişisel bir merak değil, eski düzenin karanlığına karşı yeni düzenin imkânlarını içselleştirmiş, ahlâkî bir sorumluluk bilinciyle taşınan ilerlemeci bir tavrıdır.

Fatih (Antagonist) Anlatıda açık bir kötü karakter yerine kurgunun asli antagonisti olarak cehalet öne çıkmaktadır. Yazar çatışmayı bireyler arası bir husumet düzeyinde kurmaz, aksine düşünmeyen, sorgulamayan ve dinî söylemlerle yönlendirilen bir topluluğun nasıl bir yıkım gücüne dönüşebileceğini gösterir. Bu bağlamda Fatih ve onun peşinden sürüklenen halk bilinçli bir kötülüğün değil, örgütlü cehaletin taşıyıcıları olarak konumlanmaktadır. Fatih'in dinî otoriteyi ve sözde liderlik iddiasını kullanarak kalabalığı yönlendirmesi bireysel aklın askıya alındığı anı temsil etmektedir. Dolayısıyla köylü kitlesi adeta kendi ahlâkî muhakemesini devre dışı bırakarak şiddeti meşrulaştıran bir araca dönüşmüştür. Senekçi ayaklanması cehaletin yalnızca bilgisizlikten ibaret olmadığını; korku, iftira ve kutsallaştırılmış nefretle beslendiğinde nasıl bir kolektif cinnete evrilebildiğini açığa çıkarmaktadır. Fatih'in tek bir emri kalabalığın geri dönülmez bir eşiği aşmasına yetmiştir. Camal'ın gözler önünde, buzlu suya atılarak öldürülmesi bu bilinç kaybının ulaştığı en uç noktadır. Burada trajedi, yalnızca masum bir kadının hayatını yitirmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda insanî değerlerin, vicdanın ve merhametin de topluca yok edilmiştir. Şiddeti uygulayanların sıradan köylüler olması ise cehaletin bireyleri nasıl fail hâline getirdiğini daha da çarpıcı kılmıştır. Bu yönüyle anlatı Garif'in iç dünyasında beliren ne yapmalı sorusunu tarihsel bir zemine oturtur. Töhfet'in yaşadığı travma, geçmişte cehaletin yol açtığı bu trajedinin bugün hâlâ süren ahlâkî bir yük olduğunu gösterir. Kutuy aynı zamanda cehaletin eğitimsizlikle sınırlı bir eksiklik olmadığını, sorgulamayan zihnin, şiddete açık hâle gelmiş bir toplumsal tehlike olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu nedenle eserde asıl antagonist Fatih ya da tek tek kişiler değil, onları harekete geçiren, akli susturan ve insanı insana düşman eden cehaletin kendisidir.

TEMALAR

SOSYAL

Cehalet Anlatının merkezî teması cehalettir ancak bu cehalet, salt eğitimsizlik ya da bilgi eksikliği olarak sunulmamaktadır. Cehalet, sorgulama yetisini yitirmiş, dinî söylemlerle yönlendirilen ve korku üzerinden örgütlenen bir bilinç hâli olarak kurgulanmaktadır. Yazar, çatışmayı bireyler arası bir kötülük düzleminde kurmak yerine, düşünmeyen ve yönlendirilmeye açık bir topluluğun nasıl kolaylıkla şiddetin faili hâline gelebildiğini tasvir etmiştir. Senekçi ayaklanması cehaletin kolektif bir cinnete dönüşmesinin somut sahnesidir. Molla oğlu Fatih'in sözde dinî otoritesi ve liderlik iddiası bireysel aklın askıya alındığı anı temsil ederken onun peşinden sürüklenen köylüler bilinçli kötülüğün değil, örgütlü cehaletin taşıyıcıları olarak konumlanmıştır. Bu süreçte sıradan insanların kısa sürede işkenceyi ve ölümü meşru görebilmesi cehaletin ahlâkî muhakemeyi nasıl devre dışı bıraktığını açığa çıkarmaktadır. Camal'ın gözler önünde beki kenarında buzlu suya atılarak öldürülmesi cehaletin ulaştığı en uç noktayı simgelemektedir. Buradaki trajedi yalnızca bir insanın yaşamını yitirmesi değil, vicdanın, merhametin ve insani değerlerin topluca çöküşüdür. Anlatı bu yönüyle cehaleti geçmişte kalmış bir olgu olarak değil, eğitimsizlikle birleştiğinde her dönemde yeniden üretilebilen tarihsel ve ahlâkî bir tehdit olarak konumlandırmaktadır.

Eğitim Cehalet temasına karşıt olarak anlatının ikinci ana teması aydınlanma ve ilerleme düşüncesi sonucu meydana gelen eğitim temasıdır. Bu tema, bireysel başarı ya da soyut bir modernleşme söylemiyle değil, eğitim, emek ve toplumsal sorumluluk ekseninde somutlaştırılmıştır. Ekim Devrimi sonrasında ortaya çıkan Sovyet düzeni anlatıda yalnızca siyasal bir dönüşüm olarak değil, cehalete karşı örgütlenen bir bilinç ve yaşam biçimi olarak yer almaktadır. Töhfet ile Camal'ın köyde yürüttükleri eğitim faaliyetleri, okul açmaları, gazete çıkarmaları, tiyatro etkinlikleri ve kültürel üretimi teşvik etmeleri eski düzenin durağanlığına ve din temelli otoritesine karşı geliştirilen ilerici bir tavrı temsil etmektedir. Bu çaba, bireyi edilgen bir kader anlayışından çıkararak düşünmeye ve sorgulamaya yönelten bir dönüşüm iradesinin göstergesidir. Rus İmparatorluğu ile Sovyetler Birliği; eski ile yeni arasındaki çatışma bu bağlamda yalnızca iki tarihsel dönem arasındaki farkı değil, iki zihniyet arasındaki uzlaşmazlığı da görünür kılmaktadır. Eski düzen, dinî söylemlerle meşrulaştırılan cehalet ve şiddet üzerinden varlığını sürdürürken yeni düzen eğitimi, meslek edindirmeyi ve kültürel gelişimi merkeze almaktadır. Sovyetlerin sunduğu imkânlar Töhfet'in hayatında somut karşılıklar bulmuştur; okuyamayan bir köylü çocuğunun öğretmenliğe, orman teknisyenliğine ve topluma faydalı bir birey olma çabasına yönelmesi bu ilerlemeci çizginin sonucudur. Bu nedenle anlatıda aydınlanma, yalnızca bireysel kurtuluş

değil, kolektif bir geleceğin inşası olarak anlam kazanmaktadır. Yazar, cehaletin yıkıcı gücüne karşı eğitimi ve bilinçlenmeyi ahlâkî bir zorunluluk olarak sunarak eski ile yeni arasındaki çatışmada açık biçimde ilerici olanın yanında konumlanmıştır.

PSİKOLOJİK

Kararsızlık Anlatının psikolojik düzlemde öne çıkan teması kararsızlıktır. Özellikle başkişi Garif, olaylar karşısında hızlı ve kesin tepkiler veren bir karakter değildir. Aksine her durumu enine boyuna düşünen, olası sonuçları zihninde tekrar tekrar tartan ve özellikle olumsuz ihtimalleri öne çıkaran bir bilinç yapısına sahiptir. Bu nedenle onun yaşadığı gerilim dışsal bir çatışmadan değil, karar anının sürekli ertelenmesinden kaynaklanmaktadır. Töhfet'ten gelen mektup Garif için bir bilgi değil, bir yük hâline gelmiştir. Mektubu Siluv'a gösterip göstermeme meselesi basit bir tercih olmaktan çıkarak ahlâkî bir muhasebeye dönüşür. Garif, doğru olanı yapmak ile sevdiği insanı üzmemek arasında net bir denge kuramaz. İki ihtimali de aynı ağırlıkla düşündüğü için hiçbirini tercih edemez. Böylece düşünme eylemi karar vermeyi kolaylaştıran değil, onu felç eden bir sürece dönüşmüştür. Söz konusu felç sürecine Garif'in üniversitenin ilk gününde derse geç kalmasıyla dersliğin kapısı önünde beklemesi de örnek gösterilebilir ancak buradaki belirsizliği ortadan kaldıran Siluv, Garif'in bu kararsızlık durumundaki felcini ortadan kaldıran bir dış güç olarak belirginleşmiştir. Oysa Garif kendi bilinciyle baş başa kaldığında yine bir kararsızlık hâliyle çıkmaza girmektedir. Garif'in yazmaya yönelmesi de bu kararsızlığın bir sonucudur. Yazı, onun için bir anlatma aracı değil, karar anını ertelemenin daha düzenli bir biçimidir. Kutuy, Garif aracılığıyla kararsızlığı bir zayıflık olarak değil, aşırı sorumluluk bilincinin doğurduğu bir ruh hâli olarak ele almaktadır. Ancak anlatı ilerledikçe bu durumun bireyi nasıl yalnızlaştırdığı ve hayatla arasına mesafe koyduğu da görünür hâle gelmiştir. Böylece kararsızlık teması eserde düşünmenin ve vicdanın aşırılışmasıyla ortaya çıkan psikolojik bir tema olarak belirginleşmektedir.

KAYNAKLAR

Abdullina, R. R. vd. (2015). Tatar Tələneñ Añlatmalı Süzləğə (Tom 1). Kazan: Tehsi.

Kutuy, G. (1965). Saylanma Eserler: *Nişlerge*. s. 96-109. Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı.

Safina E. İ. vd. (2019). Tatar Tələneñ Añlatmalı Süzləğə (Tom 5). Kazan: Tehsi.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://beznenmiras.ru/news/edebi-miras/senekcheler>